

Politeja

nr 6(75), 2021, s. 435-456

<https://doi.org/10.12797/Politeja.18.2021.75.22>

Licencja: CC BY-NC-ND 4.0

Przemysław DĄBROWSKI

Akademia Pomorska w Słupsku

przemyslaw.dabrowski@apsl.edu.pl

STOPIEŃ DOKTORA PRAW W OKRESIE DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO W POLSCE – REGULACJE PRAWNE ORAZ POSTULATY WYDZIAŁÓW PRAWA

ABSTRACT Doctor of Law Degree in the Interwar Period in Poland – Legal Regulations and Postulates of the Faculties of Law

Several periods can be distinguished in the creation of legal regulations regarding the doctoral degree, including the doctor of laws. The first one, until 1924, was of a transitional nature, the years 1924-1933 were used to develop general, procedural guidelines, and the period after 1933 was to adapt the existing regulations to the new Act on Academic Schools. It should be noted that all legal acts relating to the doctoral degree were consulted with law faculties, and their opinions had a direct impact on the introduced changes.

Keywords: doctorates, Ministry of Religious Denominations and Public Education, law

Słowa kluczowe: doktoraty, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, prawo

I. OKRES PRZEJŚCIOWY: LATA 1920-1924

Kwestia przyznawania stopnia doktora praw stanowiła dość istotny punkt w debacie na temat szeroko rozumianej reformy kształcenia prawników w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Do czasu przyjęcia pierwszych regulacji poszczególne ośrodki akademickie, prawnicy oraz kadra profesorska, zgłaszali swoje propozycje oraz uwagi, wysyłane następnie do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego¹.

*Ustawa z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich*² wprowadziła dwa stopnie naukowe: niższy i wyższy³. Ten ostatni stanowił stopień doktora⁴, choć przyjęta regulacja przewidywała stosowanie również określenia „tytuł naukowy doktora”⁵. Aby można było go otrzymać, należało: uzyskać niższy stopień (w przypadku studiów prawniczych chodziło o stopień magistra praw), pomyślnie zdać egzaminy doktorskie, a także złożyć dysertację doktorską w wersji drukowanej (przed obroną lub po niej). Praca mogła być napisana m.in.: w języku polskim, po łacinie lub za zgodą Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w języku pierwszym cudzoziemca. W tym ostatnim przypadku należało dołączyć streszczenie w języku polskim⁶. Osoba, która otrzymała stopień doktora i została prawomocnie skazana za popełnienie przestępstwa „uwłaczającego czci”, była go pozbawiana na mocy uchwały senatu akademickiego jednostki przyznającej stopień⁷.

Uszczegółowienie powyższych przepisów nastąpiło w *Rozporządzeniu z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach*

¹ Szerzej na temat debaty w przedmiocie doktoratów w okresie po uzyskaniu niepodległości do 1920 r., tj. wejścia w życie *Ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich* oraz *Rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, zob. P. Dąbrowski, *Mutationes in doctrina iuris. Kwestia prac nad reformą uniwersyteckich studiów prawniczych w Polsce (1918-1939)*, Gdańsk 2015, s. 19-26, 31.

² Zob. W. Sieciński, *Organizacja uczelni akademickich w II Rzeczypospolitej w świetle ustawodawstwa dotyczącego nauki i szkolnictwa wyższego*, „Studia Administracyjne” 2017, nr 9, s. 46-51; J. Jastrzębski, *Prawo akademickie II Rzeczypospolitej. Źródła i wskazówki*, Kraków 2010, s. 10.

³ *Ustawa z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich*, Dz.U. RP z 1920, nr 72, poz. 494, art. 95.

⁴ Zob. *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1922 roku w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 16 października 1920 r. w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, Dz.U. MWRiOP RP z 1922, nr 30, poz. 372, § 1; *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1922 roku w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 16 października 1920 r. w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, Dz.U. MWRiOP RP z 1922, nr 31, poz. 397, § 1; *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 listopada 1926 r. w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 16 października 1920 r. w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, Dz.U. MWRiOP RP z 1926, nr 16, poz. 211, § 1.

⁵ *Ustawa z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich*, art. 97.

⁶ *Tamże*, art. 95.

⁷ *Tamże*, art. 97.

państwowych⁸. Należy zaznaczyć w tym miejscu, że akt ten miał charakter tymczasowy. Po czterech latach obowiązywania rady wydziałów prawa mogły przesłać Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego swoje postulaty w zakresie „celowości” reformy. Dopuszczono tym samym możliwość przeprowadzenia gruntownej rewizji przyjętych rozwiązań⁹.

Na mocy tego rozporządzenia, dowodem ukończenia studiów prawniczych, uprawniającym do ubiegania się o stopień doktora, był dyplom oraz przyznany „tytuł” magistra praw¹⁰. Rada wydziału mogła wyrazić zgodę na złożenie pracy doktorskiej w rękopisie, pod warunkiem że została uznana przez nią za „wystarczającą”¹¹. W takim przypadku warunkiem otrzymania dyplomu doktora praw było przedstawienie wydruku rozprawy, zgodnie z ustawowym obowiązkiem¹². W kontekście egzaminu doktorskiego, zgodnie z propozycją wysuniętą przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie¹³, osoba ubiegająca się o stopień musiała zdać jedną z pięciu grup przedmiotów, w zależności od tematyki rozprawy: **historyczną** (przedmioty: historia prawa polskiego, historia prawa zachodnioeuropejskiego, prawo kanoniczne, prawo rzymskie, filozofia prawa); **ekonomiczną** (przedmioty: ekonomia i polityka ekonomiczna, skarbowość, statystyka, prawo administracyjne, filozofia prawa); **polityczną** (przedmioty: prawo polityczne, prawo narodów, prawo administracyjne, statystyka, filozofia prawa); **karną** (przedmioty: prawo karne i postępowanie karne, historia prawa karnego polskiego lub zachodnioeuropejskiego, historia filozofii prawa, filozofia prawa); **cywilistyczną** (przedmioty: prawo cywilne, prawo rzymskie, prawo handlowe i wekslowe, postępowanie sądowo-cywilne, filozofia prawa)¹⁴.

Egzamin odbywał się przed komisją pod przewodnictwem dziekana, a wyłonioną przez radę wydziału. Komisja oceniała także dysertację. Procedura egzaminowania

⁸ *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, Dz.U. MWRiOP RP z 1920, nr 22, poz. 140.

⁹ *Tamże*, § 13; W. Wołodkiewicz, *Nauczanie prawa czy przepisów prawnych?*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2015, t. 67, nr 1, s. 237; K. Krasowski, *Nauka i nauczanie prawa na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego na tle innych uniwersyteckich szkół prawniczych w Polsce w latach 1919-1939*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2020, t. 72, nr 2, s. 150.

¹⁰ *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, § 5; w ustawie była mowa o stopniu.

¹¹ *Tamże*, § 9.

¹² *Tamże*, § 10.

¹³ *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., Kraków, 13 IX 1920, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (dalej: Archiwum UJ), *Programy nauczania i projekty reformy studiów prawniczych z lat 1919-1939*, sygn. W II 99, k. [b.p.a.]; proponowano, aby kandydat zdawał wskazaną przez radę wydziału część systemu filozoficzno-prawnego w miejsce całości materiału z historii filozofii prawa.

¹⁴ *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, § 9.

miała być przyjmowana indywidualnie przez każdą radę wydziału i zatwierdzana przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego¹⁵.

Po wejściu w życie powyższych przepisów rady wydziału, a nawet biblioteki uniwersyteckie¹⁶, przystąpiły do formułowania wytycznych w zakresie wprowadzenia niezbędnych zmian. Szereg z nich zawarte było również w procedurach dyplomowania¹⁷, a ewentualne ich „odchylenia” uzasadniano „podniesieniem znaczenia naukowego stopnia doktorskiego”¹⁸. Jak bowiem słusznie zauważył profesor i dziekan Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie Waclaw Komarnicki¹⁹, obowiązek *czuwania nad rozwojem nauki*, zgodnie z art. 32 pkt 1 *Ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich*, spoczywał właśnie na radach wydziałów²⁰.

1. Propozycje w zakresie wymogów formalnych związanych z dopuszczeniem do doktoryzowania

W przygotowanym przez Radę Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie tymczasowym projekcie dotyczącym doktoryzowania, wzorowanym na regulacjach przyjętych na Wydziale Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, stwierdzono, że do przewodu doktorskiego mogła przystąpić osoba, która posiadała tytuł magistra praw (lub „równorzędny”) uzyskany na jednej z uczelni w Polsce bądź ukończyła studia za granicą, pod warunkiem, że program takich studiów był „równorzędny” z polskim „wysztalaniem prawniczym”, jakie nabywali polscy absolwenci prawa²¹.

Kandydat, po wystosowaniu podania do dziekana, musiał także załączyć: akt chrztu bądź urodzenia; dyplom ukończenia wyższych studiów prawniczych; życiorys wraz z opisem odbytych studiów, a także wykaz przedmiotów, w których się specjalizował, oraz „świadectw” z wykonania prac w ramach seminariów (*index lectionum*), jak

¹⁵ *Tamże*, § 10.

¹⁶ Zob. *Do Rektoratu Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, mps, dat., Poznań, 23 V 1922, Lietuvos centrinių valstybės archyvas (dalej: LCVA), *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 31.

¹⁷ Patrz: K. Wojtczak, *O stopniach naukowych i veniam legendi w II Rzeczypospolitej (Część II)*, „Studia Prawa Publicznego” 2014, t. 8, nr 4, s. 33.

¹⁸ Zob. W. Komarnicki, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., 15 XII 1924, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 20.

¹⁹ Szerzej patrz: M. Tarkowski, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1919-1939*, Gdańsk 2015, s. 56, 68 i *passim*.

²⁰ W. Komarnicki, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., 24 I 1925, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 32.

²¹ *Projekt. Tymczasowe przepisy o udzielaniu stopnia doktorskiego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, mps, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 10.

również tzw. „świadcstwo o moralności”, a więc co do zasady opinię na temat kwalifikacji etycznych doktoranta; wskazanie przedmiotu głównego z zakresu rozprawy oraz przedmiotów zdawanych w ramach egzaminu ścisłego²².

Po pozytywnym rozpatrzeniu aplikacji, kandydat musiał odbyć specjalne „studium uzupełniające” (...) *w zakresie przedmiotu, obranego przez siebie za główny*. Okres trwania studium wynosił od roku do trzech lat. Decydowała o tym rada wydziału na wniosek profesora prowadzącego przedmiot, z którego była pisana rozprawa doktorska. Wykładowca oceniał stopień przygotowania kandydata, stąd też mógł wnioskować o krótszy termin²³. Zwolnienie z obowiązku zaliczenia studium następowało w przypadku, gdy kandydat złożył już gotową pracę. Ponownie rozstrzygała o tym rada wydziału, na wniosek referenta i koreferenta dysertacji. W ramach studium kandydat uczęszczał na wykłady, ćwiczenia i seminarium, a także przygotowywał rozprawę doktorską pod opieką profesora z dowolnego, wybranego wcześniej przedmiotu. Gdyby na wydziale było dwóch profesorów prowadzących dany przedmiot, wybór promotora należał do kandydata. Jeżeli tego nie dokonał, wówczas o wyborze decydowała rada wydziału. Należy podkreślić, że w razie stwierdzenia „braku uzdolnienia do pracy naukowej” dana osoba mogła być usunięta ze studium²⁴.

Na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie bardzo duży nacisk położono na ocenę *dotychczasowego zachowania się kandydata pod względem moralnym i obywatelskim*. Dokonywał jej dziekan. W razie wątpliwości sprawę kierował na posiedzenie rady wydziału²⁵.

W projekcie regulaminu przyjętym przez Radę Wydziału Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego specjalne studium uzupełniające mogło trwać natomiast maksymalnie do czterech lat. W trakcie jego odbywania kandydat był zobowiązany do uiszczania czesnego²⁶.

2. Praca doktorska

Jednym z postulatów wysuniętych z ośrodka poznańskiego był projekt dotyczący zniesienia obowiązku drukowania pracy doktorskiej z uwagi na wysokie koszty wydawnicze lub wyrażenia zgody na zwolnienie przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Zdawano sobie przy tym sprawę z faktu, że było to działanie doraźne, które nie rozwiązywało problemu. Zaznaczano bowiem, iż nieopublikowanie pracy przyszłego naukowca osłabiało naukę polską na arenie międzynarodowej. Ponadto

²² *Tamże*.

²³ *Tamże*, k. 10, 11.

²⁴ *Tamże*, k. 11; zob. *Protokół nr 5. posiedzenia Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z dnia 22 listopada 1924 roku*, mps, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 28, k. 12.

²⁵ *Regulamin egzaminów doktorskich*, mps, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Rozporządzenia Ministra w sprawie uzyskania stopnia doktora*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 181, k. 60.

²⁶ *Projekt. Regulamin doktorski*, mps, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Rozporządzenia Ministra w sprawie uzyskania stopnia doktora*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 181, k. 53-54.

sama świadomość autora, że praca i tak nie zostanie wydrukowana, powodowała, iż często stały one na bardzo niskim poziomie merytorycznym²⁷. Argumentowano: *Niedrukowanie dysertacji obniżało zawsze w oczach międzynarodowego świata naukowego wartość stopnia akademickiego*²⁸. Przywoływano w tym miejscu przykład Prus, gdzie przez dłuższy czas istniał obowiązek drukowania rozprawy w ciągu pięciu lat od obrony. Przepisy te uległy jednak zmianie, a w ich miejsce pojawił się obowiązek dostarczenia czterech egzemplarzy maszynopisu. Stąd też jedną z propozycji było złożenie przez doktoranta trzech egzemplarzy pracy doktorskiej w maszynopisie. Jeden trafiłby do akt, a dwa do biblioteki uniwersyteckiej, z zastrzeżeniem, że jeden zostałby wysłany w przyszłości do nowo tworzonej Biblioteki Narodowej w Warszawie²⁹.

W projekcie Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie rozprawa doktorska miała być „dziełem” oryginalnym, a ponadto (...) *stanowiąc metodyczne i samodzielne opracowanie tematu, a praca przedstawiać rzetelną wartość naukową*, o objętości co najmniej jednego drukowanego arkusza, napisana na maszynie, złożona *w porządnym zewnątrznie egzemplarzu* oraz podpisana. Językiem podstawowym był polski lub łacina. Ponadto kandydat był zobowiązany do załączenia oświadczenia, że pracę napisał samodzielnie, na podstawie materiału źródłowego wykazanego w końcowej bibliografii. Dodatkowo musiał dołączyć minimum trzy tezy z zakresu przedmiotu głównego, zaopiniowane przez promotora, a stanowiące rozstrzygnięcie określonych zagadnień naukowych³⁰.

Rozprawa była oceniana przez referenta w terminie dwóch miesięcy oraz miesięcznym przez koreferenta. Mogli żądać od kandydata jej uzupełnienia. W opinii byli zobowiązani do wskazania wartości naukowej pracy oraz stwierdzenia, czy praca może zostać przyjęta³¹.

Na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie rozprawa mogła dotyczyć jedynie tematyki w ramach jednego z przedmiotów egzaminacyjnych. Miała stanowić *samoistne przemyślenia*, oparte na materiałach

²⁷ Por. *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., Kraków, 13 IX 1920, Archiwum UJ, *Programy nauczania i projekty reformy studiów prawniczych z lat 1919-1939*, sygn. W II 99, k. [b.p.a.]. Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, zauważyła, że tylko niektóre prace były *godne uwagi*, pozostałe zaś (...) *stanowiły przeważnie balast naukowy*.

²⁸ *W sprawie dysertacji doktorskich*, mps, dat., Poznań, 12 V 1922, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 2.

²⁹ *Tamże*. Biblioteka Narodowa została utworzona (reaktywowana) w 1928 r., zob. *Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. O Bibliotece Narodowej*, Dz.U. z 1928, nr 21, poz. 183.

³⁰ *Projekt. Tymczasowe przepisy o udzielaniu stopnia doktorskiego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, k. 11, 12; zob. *Protokół nr 6. posiedzenia Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z dnia 29 listopada 1924 roku*, mps, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 28, k. 11.

³¹ *Projekt. Tymczasowe przepisy o udzielaniu stopnia doktorskiego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, k. 12.

źródłowych oraz literaturze³². Termin jej oceny został uzależniony od objętości pracy oraz formy: do dziesięciu drukowanych arkuszy wynosił trzy miesiące, powyżej zaś – sześć miesięcy. W przypadku złożonego przez kandydata rękopisu terminy te przedłużano o miesiąc³³.

Z kolei na Wydziale Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego praca doktorska miała być napisana w języku polskim lub innym, jednakże w tym ostatnim przypadku za zgodą rady wydziału oraz Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego³⁴.

3. Doktorskie komisje egzaminacyjne

Ośrodek poznański postulował wykreślenie postanowienia dotyczącego zatwierdzania przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego składów komisji egzaminacyjnych do przeprowadzenia przewodu doktorskiego. Argumentowano, że jedynie kadra profesorska danego wydziału prawa, powołana pod kątem tematu dysertacji, posiadała niezbędne uprawnienia do oceny doktoranta³⁵.

W regulacjach Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie do składu komisji egzaminacyjnej pod przewodnictwem dziekana lub prodziekana wchodził: referent oraz profesorowie prowadzący wykłady z przedmiotów znajdujących się w wybranej przez kandydata grupie egzaminacyjnej, z których rada wybierała również jednego koreferenta³⁶. Członkowie komisji mieli obowiązek zapoznać się z pracą w ciągu tygodnia od sporządzenia opinii przez referenta i koreferenta. W razie stwierdzenia przez tego ostatniego, że praca powinna zostać odrzucona, komisja decydowała większością głosów o dopuszczeniu bądź nie kandydata do rygorozum³⁷. Jeżeli komisja egzaminacyjna postanowiła o odrzuceniu rozprawy, kandydat mógł ponownie wszcząć procedurę po upływie dwóch lat, jednakże na podstawie nowej dysertacji. Gdyby i ta została odrzucona, całe postępowanie było „uchylane”³⁸.

Podobnie kwestia ta została uregulowana na Wydziale Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, jednakże członkowie komisji mieli sześć dni na zapoznanie się z pracą dokorską kandydata³⁹.

³² *Regulamin egzaminów doktorskich*, k. 62.

³³ *Tamże*, k. 62-63.

³⁴ *Projekt. Regulamin doktorski*, k. 54.

³⁵ E. Taylor, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., *Poznań*, 11 VII 1924, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 9.

³⁶ *Projekt. Tymczasowe przepisy o udzielaniu stopnia doktorskiego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, k. 12.

³⁷ *Tamże*.

³⁸ *Tamże*, k. 11-12.

³⁹ *Projekt. Regulamin doktorski*, k. 55.

W przyjętych na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie regulacjach egzaminatorami – wchodzącymi w skład komisji – byli wszyscy profesorowie zwyczajni i honorowi wykładający dany przedmiot, będący podstawą egzaminu. Dodatkowo do każdej komisji powoływano „asesorów” z prawem głosu i do egzaminowania, w zależności od grupy przedmiotów. W **historycznej** miało być po jednym profesorze z: prawa cywilnego i prawa politycznego; w **ekonomicznej** z: prawa cywilnego i prawa handlowego; w **politycznej** z: prawa kanonicznego i historii prawa zachodnioeuropejskiego; w **karnej** z postępowania cywilnego i w zależności od wyboru przedmiotu: z historii prawa karnego polskiego lub prawa zachodnioeuropejskiego; w **cywilistycznej** z: ekonomii społecznej i prawa politycznego⁴⁰.

4. Egzamin ścisły i grupy przedmiotów obowiązkowych. Dyplom i promocja doktorska

Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Poznańskiego zaproponował, aby z grupy przedmiotów ekonomicznych, zdawanych w ramach egzaminu doktorskiego, wyłączyć prawo administracyjne, ponieważ dziedzina ta (...) *nie ma specjalnego ściślejszego związku z ekonomią, niż z innymi działami nauk prawnych*⁴¹. Zaproponowano, aby ścisły egzamin doktorski został *rozdzielony na dwa rygorozą*. Główne składałoby się z dwóch przedmiotów, powiązanych z pracą doktorską, a drugie z pozostałych, wchodzących w skład danej grupy. O takim rozdziale decydowałaby za każdym razem komisja egzaminacyjna. Uzasadniano: *Chodziłoby tu o podwyższenie poziomu naukowego rygorozów, zachodzi bowiem poważna obawa, że egzamin ścisły, obejmujący wszystkie, zwykle cztery, przedmioty danej grupy, będzie tylko zwykłym powierzeniem egzaminu kursowego z danych przedmiotów; nie sposób jest zresztą w ciągu jednego egzaminu, najwyższej dwugodzinnego, wypytać kandydata z 4 przedmiotów w sposób, stwierdzający naukowe opanowanie ich wszystkich*⁴².

Rada Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z kolei postulowała, aby ustne i publiczne rygorozum, które powinno być zdane w ciągu tygodnia, obejmowało dwie co najmniej dwugodzinne grupy przedmiotów. Pierwsza z nich to egzamin z przedmiotu głównego dysertacji, obrona pracy i jej tez. Druga z kolei to egzamin z filozofii prawa i w zależności od tematyki rozprawy, jednego z bloku przedmiotów wskazanych w § 9 *Rozporządzenia z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*⁴³. Poszukując uzasadnienia dla takiego układu egzaminów, pisano: *Wiadomości kandydata z przedmiotu głównego świadczyć powinny o samodzielnej pracy naukowej kandydata*

⁴⁰ Regulamin egzaminów doktorskich, k. 61-62.

⁴¹ E. Taylor, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie...*, k. 8.

⁴² *Tamże*, k. 9.

⁴³ *Projekt. Tymczasowe przepisy o udzielaniu stopnia doktorskiego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, mps, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, *Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 13.

z zakresu tego przedmiotu i gruntownym opanowaniu całości nauki. Wiadomości z innych przedmiotów grupy powinny stanowić dowód rzeczywistej ich znajomości. Całość egzaminu winna stwierdzić, czy i w jakim stopniu kandydat jest uzdolniony do samodzielnej pracy naukowej⁴⁴.

Egzamin odbywał się w ciągu roku po przyjęciu pracy przez komisję egzaminacyjną. W razie pomyślnego zdania egzaminu z przedmiotu głównego i obrony tezy, a także filozofii prawa, kandydat nie miał jednak wystarczającej wiedzy z pozostałych przedmiotów, komisja mogła zezwolić na ponowny egzamin w ciągu dwóch dodatkowych miesięcy⁴⁵. Prawo do zadawania pytań miał egzaminator⁴⁶ danego przedmiotu oraz przewodniczący. Wynik egzaminu ustalano na podstawie średniej ocen ze wszystkich odpowiedzi udzielonych przez kandydata, które mogły być sklasyfikowane jako: *nieprzyjęte, przyjęte* i *przyjęte z odznaczeniem*⁴⁷. W tym ostatnim przypadku na dyplomie był umieszczany napis: *SUMMA CUM LAUDE* (z najwyższą pochwałą)⁴⁸.

Jeżeli osoba ubiegająca się o stopień naukowy doktora nie zdałaby rygorozum, mogła ponownie przystąpić do egzaminów po trzech miesiącach, nie później jednak niż po roku. Gdyby ponownie ich nie zaliczyła, wówczas cały przewód doktorski zostawał *uchylony*⁴⁹.

Zgodnie z propozycją wileńskiego wydziału dyplom wraz z odpisami mogła uzyskać osoba, która złożyła sto wydrukowanych egzemplarzy obronionej dysertacji. Termin promocji doktorskiej był uzgadniany przez dziekana z nowo wypromowanym doktorem. Uroczystość miała odbyć się w jednej z auli uniwersyteckich, z udziałem rektora, dziekana, promotora oraz osób wskazanych przez doktoranta. Przysięgę odbierał promotor. Dyplom podpisywał rektor, dziekan i promotor⁵⁰.

Na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie z kolei cały egzamin trwał nie dłużej niż trzy godziny. Po jego zakończeniu odbywało się głosowanie⁵¹. W trakcie egzaminu kandydat mógł „odstąpić” od dalszego egzaminowania. W takim przypadku komisja przyjmowała uchwałę o wyznaczeniu nowego terminu bądź reprobacie (na podstawie udzielonych odpowiedzi)⁵². Jeżeli komisja trzykrotnie odrzuciła rozprawę bądź odbyły się trzy reprobaty, kandydat nie mógł już bronić pracy na żadnym uniwersytecie państwowym⁵³.

⁴⁴ *Tamże*, k. 13-14.

⁴⁵ *Tamże*, k. 13.

⁴⁶ *Tamże*, k. 12. Funkcja egzaminatora z przedmiotu głównego przypadała jedynie profesorowi honorowemu, zwyczajnemu bądź nadzwyczajnemu. Z pozostałych zaś, jeżeli nie były prowadzone przez profesorów, Rada powoływała egzaminatorów z grona osób wykładających na wydziale bądź spoza niego.

⁴⁷ *Tamże*, k. 14.

⁴⁸ *Tamże*, k. 15.

⁴⁹ *Tamże*, k. 14.

⁵⁰ *Tamże*.

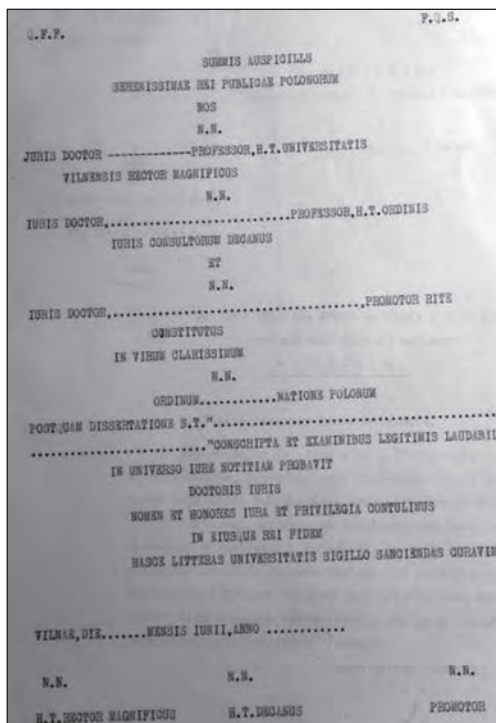
⁵¹ *Regulamin egzaminów doktorskich*, k. 63.

⁵² *Tamże*, k. 63-64.

⁵³ *Tamże*, k. 64.

Zgodnie z propozycją Wydziału Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego egzamin miał trwać łącznie dwie godziny – godzinę z przedmiotu głównego oraz pozostałych. Przed otrzymaniem dyplomu kandydat miał obowiązek dostarczyć dziekanowi dwieście wydruków rozprawy. Na każdym z nich miał znajdować się tytuł dysertacji wraz z jej streszczeniem – zatwierdzonym przez radę wydziału na wniosek referenta i koreferenta – w języku łacińskim, francuskim, włoskim, angielskim lub niemieckim⁵⁴.

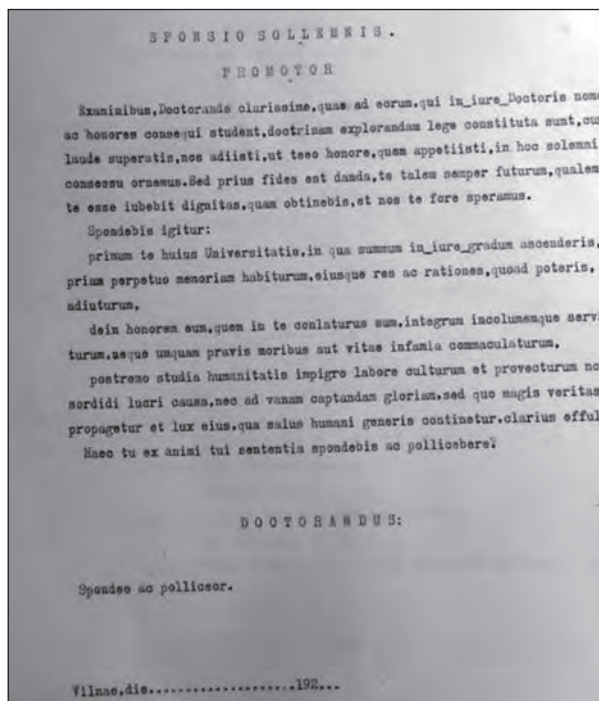
Odmienne propozycję wysunął prof. Edmund Krzymuski z krakowskiego Wydziału Prawa i Administracji, który wydanie dyplomu uzależnił od udziału kandydata w uroczystej promocji. Takowa mogła się odbyć po złożeniu przez niego podania do rektora i uiszczeniu odpowiedniej opłaty⁵⁵.

Projekt tekstu dyplomu doktora praw na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych USB w Wilnie (źródło: LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie używania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 17; zob. *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 10 kwietnia 1920 roku w sprawie dyplomów doktorskich oraz kosztów ich wystawienia*, Dz.U. MWRiOP RP z 1920, nr 11, poz. 73.

⁵⁴ *Projekt. Regulamin doktorski*, k. 55.

⁵⁵ *Referat prof. Krzymuskiego w kwestii doktoryzacji na Wydziale Prawa*, mps, dat., [Kraków 1920], Archiwum UJ, *Programy nauczania i projekty reformy studiów prawniczych z lat 1919-1939*, sygn. W II 99, k. [b.p.a.].

Projekt tekstu przysięgi odbieranej od kandydata na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych USB w Wilnie (źródło: LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 16).

II OKRES: 1924-1933

*Rozporządzenie z dnia 11 listopada 1924 roku w sprawie uzyskania stopnia doktora na wszystkich Wydziałach państwowych szkół akademickich (Uniwersytetów, Politechnik, Akademii oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego)*⁵⁶ składało się z dwóch części: ogólnej i szczegółowej. Aby można było ubiegać się o stopień doktora, musiały upłynąć minimum dwa lata od ukończenia studiów prawniczych. Dopuszczano także nostryfikację dyplomu z uczelni zagranicznej. Dużą zmianą było wprowadzenie ustnego, teoretycznego egzaminu ścisłego z przedmiotu głównego związanego z tematyką doktoratu oraz tylko jednego z „pobocznego” – bezpośrednio odnoszącego się do przedmiotu głównego⁵⁷.

⁵⁶ *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 11 listopada 1924 roku w sprawie uzyskania stopnia doktora na wszystkich Wydziałach państwowych szkół akademickich (Uniwersytetów, Politechnik, Akademii oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego)*, Dz.U. MWRiOP RP z 1924, nr 20, poz. 207.

⁵⁷ *Tamże*, art. 3; szczegółową procedurę w tym zakresie miały określać regulaminy przyjęte przez Rady Wydziałów.

Samodzielnie napisana dysertacja doktorska („praca naukowa”) powinna była przyczynić się do „istotnego wzbogacenia” danej nauki, a także dotyczyć „zagadnień wchodzących w zakres przedmiotu głównego pierwszego stopnia naukowego”. Doktorat mogły stanowić również wydrukowane, „obszerniejsze dzieła naukowe”⁵⁸. Podanie o wszczęcie procedury („aktu doktoryzacji”) wnoszono do rektora wraz z aktem urodzenia bądź chrztu, życiorysem, dyplomem, maszynopisem rozprawy doktorskiej (w trzech egzemplarzach) i oświadczeniem profesora, dowodem opłaty egzaminacyjnej⁵⁹ oraz deklaracją o samodzielnym napisaniu pracy⁶⁰.

Komisję egzaminacyjną wybierały rady wydziału. Składała się z: dziekana lub prodziekana, referenta, koreferenta oraz sekretarza. Jej członkami mogli być jedynie profesorowie zwyczajni lub nadzwyczajni, ewentualnie honorowi bądź profesorowie z innych wydziałów⁶¹. O przyjęciu lub odrzuceniu rozprawy, a także o terminie egzaminu ścisłego decydowała rada wydziału, po zapoznaniu się z pisemnym referatem komisji⁶². Egzamin ścisły (trwający od godziny do trzech) odbywał się przed komisją, której przewodniczył dziekan lub prodziekan. Mogli w nim brać udział wszyscy profesorowie zatrudnieni na danym wydziale⁶³. Po jego zakończeniu komisja przygotowywała kolejny referat, na podstawie którego rada wydziału decydowała, czy kandydat zdał egzamin⁶⁴, a następnie o nadaniu lub nie stopnia doktora⁶⁵. Uchwała rady wydziału była zatwierdzana przez senat akademicki. Promocję, w trakcie której kandydat składał „stosowne przyrzeczenie”, przeprowadzał rektor razem z dziekanem i promotorem⁶⁶.

⁵⁸ Tamże; por. *Tymczasowe przepisy o udzielaniu stopnia doktorskiego na Wydziale Prawa i Nauk Ekonomiczno-Politycznych Uniwersytetu Poznańskiego*, [Poznań 1919], s. 4-5; zob. K. Popiński, *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945 roku*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2018, t. 9, nr 1, s. 37.

⁵⁹ Zob. *Regulamin w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, mps, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 21; W. Komarnicki, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., 10 II 1925, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 36; Zrzeszenie Asystentów USB, *Do Senatu Uniwersytetu Stefana Batorego*, mps, dat., 4 XI 1925, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 39; np. łączne koszty procedury na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, za którą płacili kandydaci, wynosiły 300 zł. Do tego dochodziły także koszty wydrukowania stu egzemplarzy doktoratu.

⁶⁰ *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 11 listopada 1924 roku w sprawie uzyskania stopnia doktora*, art. 4.

⁶¹ Tamże, art. 5.

⁶² Tamże, art. 6.

⁶³ Tamże, art. 8.

⁶⁴ Tamże, art. 12; w razie niezaliczenia egzaminu mógł on być powtórzony po roku, ale tylko raz.

⁶⁵ Tamże, art. 9.

⁶⁶ Tamże, art. 10.

Warunkiem odebrania dyplomu doktorskiego oraz jego pięciu odpisów było złożenie stu wydruków rozprawy⁶⁷. Dyplom – drukowany w języku polskim i w tłumaczeniu na odwrotnej stronie na łacinę lub język francuski – był wydawany w imieniu rektora oraz senatu. W jego treści byli wskazani: dziekan i promotor dysertacji, rodowód kandydata, wynik egzaminu i tytuł pracy. Nazwiska nowych doktorów były przysyłane do rektorów wszystkich szkół wyższych oraz do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego⁶⁸.

Ta sama dysertacja, która już raz została odrzucona przez komisję egzaminacyjną, nie mogła być przedmiotem podobnej procedury na innej uczelni⁶⁹.

Rozporządzenie z 1924 r. znalazło się w ogniu krytyki oraz „wątpliwości”. Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie aktowi prawnemu z listopada 1924 r. zarzucał sprzeczność z „autonomią naukową Wydziałów”, a także z ówczesną „organizacją studiów prawnych”⁷⁰. Ponadto, jak zauważył ówczesny dziekan tegoż wydziału Wacław Komarnicki, akt ten nie był w ogóle konsultowany z prawniczymi ośrodkami akademickimi, a dodatkowo stał w „zupelnej sprzeczności” z przepisami *Rozporządzenia z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych*, nie uchylając jego artykułów dotyczących doktoryzowania⁷¹. W pytaniach skierowanych do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego domagał się odpowiedzi w przedmiocie zakresu obowiązywania rozporządzenia z 1920 r., a także sposobu zastosowania nowego rozporządzenia względem dotychczasowej organizacji studiów prawniczych⁷². Wskazując na wykluczające się rozwiązania, Wacław Komarnicki podał przykład obowiązkowego egzaminu ścisłego. W jego opinii „niewykonalny” był także przepis stanowiący o tym, że rozprawa doktorska powinna dotyczyć „zagadnień wchodzących w zakres przedmiotu głównego pierwszego stopnia naukowego”, ponieważ na studiach prawniczych w całej Polsce takiego przedmiotu w programach nie przewidziano. Swoistym zamachem na autonomię wydziałów był natomiast obowiązek zatwierdzania uchwały rady wydziału przez senat⁷³.

⁶⁷ *Tamże*, art. 10, 14; dwa egzemplarze trafiły do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz do wszystkich uczelni, po jednym zaś do „większych” bibliotek publicznych. Pozostałe były przekazywane do biblioteki danej uczelni.

⁶⁸ *Tamże*, art. 11, 12; podobnie było z osobami, które nie zostały dopuszczone lub nie zdały egzaminu ścisłego.

⁶⁹ *Tamże*, art. 12.

⁷⁰ W. Komarnicki, *Do Wydziału Prawa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Lwowskiego i Poznańskiego*, mps, dat., Wilno, 24 I 1925, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 31.

⁷¹ W. Komarnicki, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., 24 I 1925, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 32.

⁷² *Tamże*, k. 33.

⁷³ *Tamże*.

Przyjęty przez Radę Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie regulamin postępowań doktorskich, wzorowany na rozwiązaniach wprowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim⁷⁴, w znacznej mierze powielał przepisy rozporządzenia z 1924 r. Ewentualne rozbieżności, jak zauważono, stanowiły propozycję zmian *pro futuro*. Takowe były zgłaszane już zresztą w trakcie posiedzeń rady wydziału.

W kontekście zdawanych egzaminów zaproponowano utworzenie czterech grup przedmiotów: **historyczną** (prawo rzymskie, prawo kanoniczne, historia prawa polskiego, historia prawa zachodnioeuropejskiego); **polityczno-ekonomiczną** (prawo polityczne łącznie z nauką o państwie, nauka administracji i prawo administracyjne, prawo narodów, ekonomia, skarbowość i prawo skarbowe, statystyka); **sądową** (prawo cywilne, postępowanie sędowo-cywilne, prawo i proces karny, prawo handlowe i wekslowe, prawo międzynarodowe prywatne); **filozoficzną** (teoria prawa, filozofia prawa). Przedmiotem głównym egzaminu ścisłego był ten, który zakresem odpowiadał dysertacji, pobocznym zaś – wybieranym przez kandydata⁷⁵ – jeden z pozostałych w danej grupie⁷⁶. W wyjątkowych sytuacjach, za zgodą rady wydziału, można było łączyć przedmioty z różnych grup, pod warunkiem ich bezpośredniego związku (przykładowo prawo rzymskie i prawo cywilne)⁷⁷. W razie gdy koreferent nie był jednocześnie profesorem przedmiotu pobocznego, do składu komisji egzaminacyjnej wyznaczano piątą osobę⁷⁸.

Ówczesne regulacje nie normowały jeszcze statusu doktorantów, którzy pojawili się dopiero w *Ustawie z dnia 15 marca 1933 roku o szkołach akademickich*. Bardzo ciekawą

⁷⁴ Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie, mps, dat., 15 XII 1924, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 20.

⁷⁵ E. Waśkowski, Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie, mps, dat., 31 V 1925, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 41; Do Dziekanatu Wydziału Prawa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, mps, dat., 8 VI 1926, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 42. Przedmiot poboczny musiał pozostawać jedynie w bezpośrednim związku z przedmiotem głównym. Nie istniał obowiązek, aby był przewidziany w programie kształcenia na studiach prawniczych.

⁷⁶ Zob. Tymczasowe przepisy o udzielaniu stopnia doktorskiego na Wydziale Prawa i Nauk Ekonomiczno-Politycznych Uniwersytetu Poznańskiego, s. 5-6; podobne rozwiązania, w zakresie grupy przedmiotu, obowiązywały w latach 1919-1920 na Wydziale Prawa i Nauk Ekonomiczno-Politycznych Uniwersytetu Poznańskiego. Przewidziano rygorozum pierwsze, złożone z dwóch przedmiotów (głównego i pobocznego) wybranych spośród: historii ustroju Polski, prawa rzymskiego, prawa kościelnego, prawa politycznego z nauką o państwie, prawa administracyjnego z nauką administracji, prawa międzynarodowego publicznego, prawa karnego z postępowaniem karnym, prawa cywilnego, prawa handlowego z weksłami, postępowania cywilnego i filozofii prawa, a także rygorozum drugiego, które obejmowało historię doktryn politycznych bądź filozofię prawa.

⁷⁷ Regulamin w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, k. 22.

⁷⁸ Tamże, k. 23.

inicjatywą w tym zakresie było utworzenie na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie „studium uzupełniającego dla doktorantów prawa i nauk społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie”⁷⁹. Zgodę na jego powołanie Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Janusz Jędrzejewicz wydał 3 czerwca 1932 r. Miało funkcjonować „tytułem próby” przez dwa lata, tyle, ile trwał kurs w studium. Jego zasadniczym celem było „ułatwienie” magistrom uzyskania stopnia doktora poprzez uczestniczenie w wykładach i seminariach przedmiotowych oraz udzielenie im wsparcia przy pisaniu pracy pod kierunkiem profesora. O przyjęciu do studium decydowała rada wydziału, która określała także rodzaj wykładów i seminariów w ramach gałęzi prawa, z jaką związane były tematy dysertacji doktorskich⁸⁰. Słuchacze studium mogli korzystać z zasobów Biblioteki Uniwersyteckiej, a także zaleceń. W razie niewłaściwego zachowania lub popełnienia czynu sprzecznego z godnością akademicką uczestnik mógł zostać skreślony z listy na mocy uchwały rady wydziału, zatwierdzonej przez rektora⁸¹.

III OKRES: 1933-1939

Kwestia nadawania stopnia doktora w *Ustawie z dnia 15 marca 1933 roku o szkołach akademickich* została uregulowana bardzo ogólnie. Powielono poprzednie założenia, a więc wymóg uzyskania niższego stopnia, złożenia pracy naukowej oraz zdania egzaminów doktorskich. Ponadto Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego mógł ustalić odmienne warunki uzyskania stopnia dla cudzoziemców⁸², a także, po

⁷⁹ Zob. M. Tarkowski, *Rada Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919-1939)*, „*Studia Iuridica Toruniensia*” 2010, t. 7, s. 119-120; B. Żongolowicz, *Do Dziekanatu Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, mps, dat., Warszawa, 3 VI 1932, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 4; za zgodą profesora w wykładach mogli brać udział także studenci.

⁸⁰ B. Żongolowicz, *Do Dziekanatu Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie...*, k. 4, 4v; zob. W. Komarnicki, *Do Pana Dziekana Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, rps, dat., Wilno, 18 X 1932, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 10; *Ogłoszenie*, mps, dat., Wilno, 3 XI 1932, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 12. Jedynie tytułem przykładu należy wskazać, że seminarium ze skarbowości prowadził prof. Mieczysław Gutkowski, a wykłady w ramach kursu *O mniejszościach w prawie narodów* prof. Wacław Komarnicki.

⁸¹ *Zasady organizacji studium uzupełniającego dla doktorantów prawa i nauk społecznych*, mps, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 5.

⁸² *Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich*, Dz.U. z 1933, nr 29, poz. 272, art. 41, ust. 1; zob. *Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 marca 1939 r. w sprawie uzyskania stopnia doktora na wszystkich wydziałach państwowych szkół akademickich przez obywateli państw obcych*, Dz.U. MWRiOP RP z 1939, nr 3, poz. 79, § 1; B. Wilanowski, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., 17 VI 1938, LCVA, *Zespół*

zapoznaniu się z opiniami rad wydziału, szczegółowo określić – w drodze rozporządzenia – procedurę doktoryzowania⁸³. Zanim to jednak nastąpiło, przez cztery lata zostały utrzymane w mocy dotychczasowe przepisy⁸⁴. Osoba posiadająca wyższy stopień naukowy, która popełniła przestępstwo „z chęci zysku lub z innych niskich pobudek”, mogła być go pozbawiana na mocy uchwały rady wydziału⁸⁵. Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego miało określać warunki, jakie należało spełnić, aby można było ten stopień „odzyskać”⁸⁶.

Projekt rozporządzenia został przygotowany pod koniec grudnia 1935 r.⁸⁷ Zawierał on kilka zmian względem regulacji z 1924 r. Należy odnotować, że zostały one przyjęte przez wydziały prawa bardzo pozytywnie, a zgłaszane uwagi miały charakter techniczny⁸⁸. Jerzy Panejko pisał: (...) *odpowiada zdaniem moim swemu celowi – i nie następuje zasadniczych wątpliwości. Dodatnią jego stroną jest to, że wymaga od doktoranta istotnej specjalizacji i głębszego zajęcia się daną gałęzią nauki. Drugą dodatnią cechą projektu jest uproszczenie aktu doktoryzacji (...)*⁸⁹.

20 kwietnia 1937 r. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Wojciech Świątosławski wydał rozporządzenie⁹⁰, które wprowadzało jedynie dziesięć zmian do rozporządzenia z 1924 r. Zrezygnowano z dwuletniego okresu, jaki musiał upłynąć od ukończenia studiów prawnych do wszczęcia postępowania doktorskiego. W tym ostatnim przypadku wniosek miał być kierowany do dziekana danego wydziału, a nie do rektora. Ponadto w miejsce sekretarza do składu komisji egzaminacyjnej rada wy-

---

Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 62; na jego mocy cudzoziemcy, którzy uzyskali niższy stopień naukowy na uczelni zagranicznej, mogli być zwolnieni przez radę wydziału z obowiązku nostryfikacji, pod warunkiem że ta uznała ten stopień za równoważny z polskim.

⁸³ Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, art. 41 ust. 3.

⁸⁴ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 2 stycznia 1934 r. w sprawie wykonania postanowień artykułu 41 ust. 3 ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz.U. MWRiOP RP z 1934, nr 1, poz. 9, § 1.

⁸⁵ Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, art. 48 ust. 1.

⁸⁶ Tamże, art. 48 ust. 2.

⁸⁷ Na podstawie pkt 3 art. 41 ustawy z dnia 15 marca 1933 r., mps, dat., 28 XII 1935, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Rozporządzenia Ministra w sprawie uzyskania stopnia doktora, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 181, k. 13; Projekt rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o uzyskiwaniu stopnia doktora w państwowych szkołach akademickich, mps, dat., 28 XII 1935, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Rozporządzenia Ministra w sprawie uzyskania stopnia doktora, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 181, k. 14-15.

⁸⁸ Zob. *Opinia Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB*, mps, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Rozporządzenia Ministra w sprawie uzyskania stopnia doktora, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 181, k. 8-11.

⁸⁹ J. Panejko, *Projekt. Regulamin doktorski*, mps, dat., Wilno, 10 I 1936, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Rozporządzenia Ministra w sprawie uzyskania stopnia doktora, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 181, k. 16.

⁹⁰ Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 20 kwietnia 1937 roku w sprawie uzyskania stopnia doktora na wszystkich wydziałach państwowych szkół akademickich, Dz.U. MWRiOP RP z 1937, nr 5, poz. 127.

działu powoływała egzaminatora z przedmiotu dodatkowego. Komisja przygotowywała protokół (zamiast referatu). Odstępiono również od wymogu zatwierdzenia uchwały rady wydziału w przedmiocie nadania stopnia przez senat⁹¹.

W pierwszej połowie 1939 r. ministerstwo przystąpiło do dalszych prac w przedmiocie kolejnych już zmian w postępowaniu doktorskim. Na uwagi wydziałów oczekiwano do 10 czerwca 1939 r. W przesłanym do dziekanów projekcie wprowadzono dwie poprawki względem obowiązujących przepisów⁹². Pierwsza z nich stanowiła, że Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, na wniosek rady wydziału, mógł wyrazić zgodę na zmniejszenie liczby obowiązkowych egzemplarzy dysertacji doktorskiej, do złożenia których kandydat był zobowiązany przed wydaniem mu dyplomu. Ponadto dodano przepis dotyczący tego, że rada wydziału może nadawać stopień doktora w szczególnych przypadkach na zasadach określonych w specjalnym regulaminie wydanym przez ministra⁹³. Miał on dotyczyć zasad utajnienia oceny pracy doktorskiej oraz zakazu jej publikowania drukiem z uwagi na interes państwa polskiego⁹⁴. Rada Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie uznała te ostatnie rozwiązania za niepożądane. Sugerowano bowiem, że wspomniane zasady powinny być określone w samym rozporządzeniu, a nie w osobnym regulaminie⁹⁵.

Należy także zauważyć, że w *Ustawie o szkołach akademickich* z 1933 r. znalazły się długo oczekiwane przepisy określające status prawny doktorantów. Pod terminem tym rozumiano słuchaczy, którzy posiadali niższy stopień naukowy oraz „ubiegali” się o doktorat⁹⁶. Jeszcze w tym samym roku ministerstwo przystąpiło do prac nad wydaniem przepisów wykonawczych. W piśmie skierowanym do rektorów uczelni, przesłanym następnie na fakultety prawnicze, zawarto siedem pytań dotyczących m.in.: definicji doktoranta, uprawnień i obowiązków, okresu trwania studiów, opłat (np. za recenzję pracy doktorskiej i egzamin), stosunku doktoranta do profesora i innych nauczycieli akademickich, a także określenia dodatkowych wykładów oraz seminariów⁹⁷.

⁹¹ *Tamże*, § 1.

⁹² *Projekt rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie uzyskania stopnia doktora na wszystkich wydziałach państwowych szkół akademickich, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 73.

⁹³ *Tamże*.

⁹⁴ *Na podstawie pkt 3 art. 41 ustawy z dnia 15 marca 1933 r.*, mps, dat., 20 V 1939, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 72.

⁹⁵ B. Wilanowski, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., 9 VI 1939, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149, k. 71.

⁹⁶ *Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich*, art. 43 ust. 1 lit. c.

⁹⁷ *Doktoranci*, mps, dat., Warszawa, 14 XI 1933, LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 13.

W nadesłanej odpowiedzi Rada Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie mianem doktoranta określiła osobę, która posiada stopień magistra praw, a także „chce ubiegać się o stopień doktorski i uzyskać zgodę właściwego profesora”. Status doktoranta określono na wolnego słuchacza, a czas trwania studiów miał wynosić maksymalnie trzy lata. Do uprawnień zaliczono: korzystanie z bibliotek (uniwersyteckiej i zakładowych), uczestniczenie w wykładach, ćwiczeniach i seminariach, do obowiązków zaś: studiowanie pod kierunkiem profesora oraz przygotowywanie mu sprawozdań z toku studiów⁹⁸.

Gotowy projekt rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Wojciecha Świątosławskiego ponownie został wysłany na uczelnie celem zebrania stosownych opinii. Do definicji doktoranta, przedstawionej przez Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, dodano wymóg przyjęcia na uczelnię⁹⁹. Doktoranci mieli nie podlegać immatrykulacji, jednak byli zobowiązani do złożenia na piśmie „przyrzeczenia przestrzegania godności akademickiej i przepisów szkoły”¹⁰⁰. Studia trwały minimum rok, a maksymalnie dwa lata. Na mocy uchwały rady wydziału, na wniosek kierownika zakładu, okres ten mógł być przedłużony do trzech lat, a w szczególnych przypadkach – po wyrażeniu zgody przez Ministra – do lat czterech¹⁰¹. Kierownik zakładu był zobowiązany do badania „stanu pracy doktorskiej” raz na kwartał. Jeżeli doktorant nie wykazywał zaangażowania oraz nie czynił „należytych postępów”, kierownik miał obowiązek złożyć do dziekana wniosek o nieprzyjmowanie danej osoby na kolejny rok¹⁰².

Do obowiązków doktorantów należało: przygotowywanie rozprawy; przestrzeganie regulaminów obowiązujących w zakładach oraz wykonywanie poleceń profesora i kierownika zakładu; zachowanie tajemnicy o działalności w ramach zakładu. Ponadto „tytułu” doktoranta nie można było stosować poza uczelnią. W katalogu uprawnień zaś znalazły się: korzystanie z infrastruktury uczelni i zasobów bibliotecznych na zasadzie „pierwszeństwa”, a także uczestnictwo w wykładach i ćwiczeniach¹⁰³.

Rada Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w nadesłanej do ministerstwa opinii¹⁰⁴ wypowiedziała się krytycznie co do „prawa

⁹⁸ J. Panejko, *Do Rektoratu USB*, mps, dat., Wilno, 12 XII 1933, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 15.

⁹⁹ *Projekt rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o doktorantach w państwowych szkołach akademickich*, § 1, 9, mps, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 17. Rozporządzenie miało wejść w życie 1 września 1936 r.

¹⁰⁰ *Tamże*, § 2.

¹⁰¹ *Tamże*, § 3.

¹⁰² *Tamże*, § 4.

¹⁰³ *Tamże*, § 5, 6, 7.

¹⁰⁴ B. Wróblewski, *Do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie*, mps, dat., Wilno, 18 II 1936, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 20.

pierwszeństwa” oraz kwartalnego terminu, narzuconego kierownikowi zakładu. Argumentowano: (...) *możliwa i celowa kontrola pracy doktoranta jest uzależniona od jej rodzaju, stąd sposób kontrolowania nie powinien być wiązany terminami, a pozostawiony do uznania Kierownika Zakładu*¹⁰⁵. Zaproponowano także dodanie paragrafu w przedmiocie prawa doktoranta do ubiegania się o pomoc finansową w formie zasiłków oraz pożyczek¹⁰⁶. Zauważono bowiem, że w naukach prawnych wiele osób musiało podjąć dodatkową pracę zarobkową kosztem przygotowywania doktoratu. Brak takiego przepisu spowodowałoby, że (...) *uprawnienia doktorantów staną się iluzoryczne*¹⁰⁷.

Swoje uwagi z ośrodka wileńskiego przedstawił również prof. Jerzy Panejko. Zaznaczył, że projektowane rozporządzenie nie mogło dotyczyć wydziałów prawa, ponieważ było bardziej skierowane do zakładów posiadających „urządzenia laboratoryjne”¹⁰⁸. Również krytycznie odniósł się do zasady pierwszeństwa przy korzystaniu ze zbiorów bibliotecznych, zwracając uwagę na fakt, że *Ustawa o szkołach akademickich* gwarantowała dostęp publiczny¹⁰⁹. Za nierealny do wykonania Panejko uznał też obowiązek badania raz na kwartał postępów w pisaniu pracy. Argumentował: *Na wydziałach prawnych, w których nie ma żadnych prac doświadczalnych (...), praca doktorska jest jedynie umysłowa, wymagająca stałego studiowania rozmaitych dzieł, rozpraw i źródeł prawnych (...). Przy takim stanie rzeczy trudno w istocie zbadać, co właściwie przestudiował doktorant, chyba że profesor zleci mu przestudiowanie jakiegoś konkretnego dzieła a potem będzie go egzaminować. Takie postępowanie mijaloby się jednak z samą ideą pracy naukowej i wystraszyłoby w ogóle młodzież od pisania prac doktorskich*¹¹⁰. Dodawał: *Projekt nie liczy się z rzeczywistością t. j. ze stanem zubożenia naszego społeczeństwa, w którym wyjątkowo może ktoś zajmować się wyłącznie tylko nauką i przesiadywać w lokalu seminaryjnym, zresztą bez istotnej potrzeby. Przeciwnie każdy magister praw prawie zawsze obejmuje jakąś posadę i studiuje tylko ubocznie w miarę rozporządzalnego czasu. (...) Nie przesiadywanie zresztą w lokalu seminaryjnym stanowi wartość dla doktoratu, lecz*

¹⁰⁵ *Opinia Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB o projekcie Rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o doktorantach*, mps, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 21.

¹⁰⁶ *Tamże*, k. 22; chodziło o rozszerzenie, także na doktorantów, mocy obowiązywania *Ustawy z dnia 18 marca 1933 r. o państwowych stypendiach oraz innych formach pomocy dla młodzieży szkół wyższych*, Dz.U. RP z 1933, nr 25, poz. 207, art. 1 ust. 1 i 2 lit. c. W ustawie pomoc przewidziano m.in. dla osób, które posiadały niższy stopień naukowy i były w trakcie prac nad uzyskaniem stopnia doktora. Artykuł 1 stanowił: *Celem umożliwienia (...) uzyskiwania stopni naukowych (...) wyjątkowo zdolnej, pilnej i niezamożnej młodzieży, odznaczającej się nieskazitelnym charakterem obywatelskim, ustanawia się na użytek i chwałę nauki polskiej państwowe stypendia zwrotne (...)*.

¹⁰⁷ *Opinia Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB o projekcie Rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego o doktorantach...*, k. 22.

¹⁰⁸ J. Panejko, *Załączony projekt rozporządzenia...*, mps, dat., Wilno, 10 I 1936, LCVA, Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151, k. 18.

¹⁰⁹ *Tamże*; *Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich*, art. 24.

¹¹⁰ *Tamże*, k. 18.

jego stosunek do profesora, polegający na omawianiu poszczególnych zagadnień pracy i na nadawaniu kierunku pracy przez profesora (...)»¹¹¹.

Procedura uzyskania stopnia doktora praw w okresie dwudziestolecia międzywojennego była regulowana nie tylko ustawami i rozporządzeniami, ale także wewnętrznymi regulaminami poszczególnych wydziałów prawa. Zmiany, jakie wprowadzano, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego konsultowało z poszczególnymi jednostkami w drodze wyrażenia przez nie opinii. Fakultety prawa chętnie zabierały głos w tym zakresie, co bez wątpienia przekładało się na ostateczny kształt wydawanych i przyjmowanych aktów prawnych.

BIBLIOGRAFIA

1. Materiały archiwalne

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, *Programy nauczania i projekty reformy studiów prawniczych z lat 1919-1939*, sygn. W II 99.

Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 28.

LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Regulaminy, rozporządzenia w przedmiocie uzyskania stopnia doktora praw*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 149.

LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Rozporządzenia Ministra w sprawie uzyskania stopnia doktora*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 181.

LCVA, *Zespół Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych*, fond 175, ap. 2VIB, apsk. 151.

2. Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1922 roku w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 16 października 1920 r. w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych, Dz.U. MWRiOP RP z 1922, nr 30, poz. 372.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 14 października 1922 roku w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 16 października 1920 r. w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych, Dz.U. MWRiOP RP z 1922, nr 31, poz. 397.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 listopada 1926 r. w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 16 października 1920 r. w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych, Dz.U. MWRiOP RP z 1926, nr 16, poz. 211.

Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 16 października 1920 roku w sprawie organizacji studiów prawnych w uniwersytetach państwowych, Dz.U. MWRiOP RP z 1920, nr 22, poz. 140.

¹¹¹ Tamże, k. 18-19.

- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 11 listopada 1924 roku w sprawie uzyskania stopnia doktora na wszystkich Wydziałach państwowych szkół akademickich (Uniwersytetów, Politechnik, Akademii oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego), Dz.U. MWRiOP RP z 1924, nr 20, poz. 207.*
- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 29 marca 1939 r. w sprawie uzyskania stopnia doktora na wszystkich wydziałach państwowych szkół akademickich przez obywateli państw obcych, Dz.U. MWRiOP RP z 1939, nr 3, poz. 79.*
- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 2 stycznia 1934 r. w sprawie wykonania postanowień artykułu 41 ust. 3 ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz.U. MWRiOP RP z 1934, nr 1, poz. 9.*
- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 20 kwietnia 1937 roku w sprawie uzyskania stopnia doktora na wszystkich wydziałach państwowych szkół akademickich, Dz.U. MWRiOP RP z 1937, nr 5, poz. 127.*
- Rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 10 kwietnia 1920 roku w sprawie dyplomów doktorskich oraz kosztów ich wystawienia, Dz.U. MWRiOP RP z 1920, nr 11, poz. 73.*
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 lutego 1928 r. o Bibliotece Narodowej, Dz.U. z 1928, nr 21, poz. 183.*
- Tymczasowe przepisy o udzielaniu stopnia doktorskiego na Wydziale Prawa i Nauk Ekonomiczno-Politycznych Uniwersytetu Poznańskiego, [Poznań 1919].*
- Ustawa z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich, Dz.U. RP z 1920, nr 72, poz. 494.*
- Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, Dz.U. z 1933, nr 29, poz. 272.*
- Ustawa z dnia 18 marca 1933 r. o państwowych stypendiach oraz innych formach pomocy dla młodzieży szkół wyższych, Dz.U. RP z 1933, nr 25, poz. 207.*

3. Opracowania

- Dąbrowski P., *Mutationes in doctrina iuris. Kwestia prac nad reformą uniwersyteckich studiów prawniczych w Polsce (1918-1939)*, Gdańsk 2015.
- Jastrzębski J., *Prawo akademickie II Rzeczypospolitej. Źródła i wskazówki*, Kraków 2010.
- Krasowski K., *Nauka i nauczanie prawa na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego na tle innych uniwersyteckich szkół prawniczych w Polsce w latach 1919-1939*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2020, t. 72, nr 2, s. 143-171, <https://doi.org/10.14746/cph.2020.2.8>.
- Popiński K., *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945 roku*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2018, t. 9, nr 1, s. 25-53, <https://doi.org/10.15611/sie.2018.1.02>.
- Sieciński W., *Organizacja uczelni akademickich w II Rzeczypospolitej w świetle ustawodawstwa dotyczącego nauki i szkolnictwa wyższego*, „Studia Administracyjne” 2017, nr 9, s. 45-58, <https://doi.org/10.18276/sa.2017.9-04>.
- Tarkowski M., *Rada Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919-1939)*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2010, t. 7, s. 105-128, <https://doi.org/10.12775/SIT.2010.015>.

- Tarkowski M., *Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1919-1939*, Gdańsk 2015.
- Wojtczak K., *O stopniach naukowych i veniam legendi w II Rzeczypospolitej (Część II)*, „Studia Prawa Publicznego” 2014, t. 8, nr 4.
- Wołodkiewicz W., *Nauczanie prawa czy przepisów prawnych?*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2015, t. 67, nr 1, s. 233-248, <https://doi.org/10.14746/cph.2015.68.1.12>.

Przemysław DĄBROWSKI – profesor nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne. Autor sześciu monografii oraz kilkudziesięciu artykułów naukowych dotyczących kształtowania się polskiej myśli polityczno-prawnej, a także stosunków polsko-litewskich na ziemiach byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego w drugiej połowie XIX stulecia i pierwszej połowie XX wieku. Jest członkiem Rady Naukowej Instytutu Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz pełni funkcję redaktora naczelnego roczników: „Polish-Georgian Law Review” i „Annual of the Institute of Grand Duchy of Lithuania”.